

GRZEGORZ GOŁĘBIEWSKI

LISTA ŻOŁNIERZY GARNIZONU PŁOCKIEGO, ZMARŁYCH W LATACH 1918 – 1920

Abstrakt

W pierwszych latach niepodległości garnizon płocki poniósł dosyć duże straty, będące wynikiem chorób zakaźnych. Z tego powodu w latach 1918 – 1920 zmarło co najmniej 71 żołnierzy garnizonu, z czego najwięcej – 53 w roku 1920.

Słowa kluczowe – Płock 1918 – 1939, garnizon płocki 1918 – 1920

Powszechnie wiadomo, że żołnierze garnizonu płockiego ponieśli dotkliwe straty w czasie obrony miasta 18 – 19 sierpnia 1920 r. Natomiast znacznie mniej znanym faktem jest to, że jednostki dyslokowane w Płocku ponosiły także straty nie będące wynikiem walk, ale rezultatem chorób zakaźnych.

Po odzyskaniu przez Polskę niepodległości Płock w dalszym ciągu był miastem garnizonowym. Od marca do maja 1919 r. w mieście stacjonował batalion zapasowy 8 pułku piechoty Legionów. Po jego przeniesieniu do Lublina do miasta przybył 2 pułk instrukcyjny grenadierów – wołtyżerów z Armii gen. J.Hallera. Jednostka stacjonowała w Płocku do stycznia 1920 r., kiedy otrzymała zadanie zajmowania przyznanych Polsce ziem byłego zaboru pruskiego. Równoległe – od czerwca 1919 r. w Płocku formowany był batalion zapasowy 6 pułku piechoty Legionów. W sierpniu 1920 r. do Płocka skierowano dodatkowo szereg pododdziałów, które weszły w skład Grupy Dolna Wisła gen. Mikołaja Osikowskiego¹.

Tymczasem sytuacja zdrowotna w Płocku, tak jak w całym państwie, nie była najlepsza. Poważnym zagrożeniem dla mieszkańców, a w ślad za tym i dla żołnierzy stanowiły choroby zakaźne: tyfus i grypa, tzw. hiszpanka. Choroby były po części skutkiem fatalnego stanu sanitarnego miasta. W protokołach miejskiej komisji sanitarnej wielokrotnie zwracano uwagę na nieprzestrzeganie zasad higieny, brud, niesystematyczne wywożenie nieczystości z ustępów na terenie miasta. W oczywisty sposób sprzyjało to rozprzestrzenianiu się chorób zakaźnych. Stan zdrowotności obniżało także niedożywienie, wpływające na większą podatność na choroby. W omawianym okresie w Płocku w wyniku chorób zakaźnych zmarło kilkaset osób. W więzieniu zmarło kilkunastu więźniów. Władze miejskie próbowały

¹ M.Trubas, *Płocki garnizon Wojska Polskiego w latach 1918 – 1939*, Warszawa 2008, s.65 – 73; G.Gołębiewski, *Hallerczycy w Płocku w 1919 r.*, „Notatki Płockie” 2003, nr 3, s.23 – 28.

przeciwdziałać epidemiom np. poprzez dezynfekcję ludzi i mieszkań oraz zachęcanie do przestrzegania higieny, ale to nie wystarczało².

Podobnie było na terenie powiatu plockiego, z którego pochodziła znaczna część poborowych. W 1919 r. zanotowano 42 przypadki chorych na cholera, na tyfus plamisty chorowało w 1918 r. 60 osób, w 1919 – 1042, w 1920 – 286. Na tyfus brzuszny najczęściej chorowało w 1920 r. – 152 osoby. Władze miejskie i powiatowe próbowały przeciwdziałać chorobom przez dezynfekcje i kąpiele dezynfekcyjne, przez które w latach 1918 – 1920 w powiecie (Płock, Wyszogród, Bielsk, Bodzanów, Drobin) przeszło ponad 80 tys. osób³.

Warunki w plockich koszarach, do których trafiali poborowi i ochotnicy, nie sprzyjały poprawie zdrowotności. Problemy nasiliły się w końcu października 1919 r., kiedy do Płocka napłynęły uzupełnienia dla 3 pułku strzelców podhalańskich. Z braku miejsca w koszarach kilkuset żołnierzy rozmieszczono w zarekwirowanych na potrzeby wojska lokalach w mieście, miejskich folwarkach, czy po prostu w stodołach. W podmiejskim folwarku Władysława Robakiewicza we dworze zakwaterowano oficerów, a żołnierzy umieszczono w murowanej, nieogrzewanej stodole. Na podwórzu stała kuchnia polowa. Z powodu dosyć silnych mrozów sytuacja żołnierzy była niemal dramatyczna⁴.

Odpowiedzialność za ten stan rzeczy ponosiły bez wątpienia władze wojskowe, które nie przygotowały na czas pomieszczeń w plockich koszarach. Nie usunięto zniszczeń z lat I wojny światowej. Garnizonowy Zarząd Kwaterunkowy nie posiadał odpowiednich środków na remont, a na wsparcie wyższych władz wojskowych nie można było liczyć. Ostatecznie żołnierzom oddano sale w II Gimnazjum Męskim i lokal Katolickiego Towarzystwa Przyjaciół Młodzieży i Dzieci w opactwie pobenedyktyńskim. W rezultacie kwaterowanie wojska w Płocku było wielką improwizacją i opierało się na rekwizycjach dokonywanych w porozumieniu z władzami miejskimi, na które spadało niezadowolenie właścicieli pomieszczeń⁵.

Jeszcze w październiku 1920 r. w raporcie z terenu Dowództwa Okręgu Generalnego Warszawa pisano, że w batalionie zapasowym 6 pp Leg. „żołnierze śpią na papierowych siennikach, które nie dają się dezynfekować, dzięki czemu żołnierze są ogromnie zawszeni. [...] Brak bielizny i odpowiedniej ilości ustępów”.

Nieco dalej czytamy: „Na terenie DOG [sytuacja] przedstawia się nadzwyczaj krytycznie. Żołnierze nie otrzymują bielizny, dzięki czemu chodzą zawszeni, dezynfekcja niewiele pomaga, gdy z przeprowadzana jest nieraz w ten sposób, że zamiast dopomóc do oczyszczenia się z robactwa, przyczynia się jedynie do jego rozmnożenia. Żołnierze piorą bieliznę przeważnie w zimnej wodzie, a w ten sposób robactwa wyniszczyć nie można”.

² *Hannibal ante portas*, „Kurier Płocki” 1918, nr 266 z 22 listopada, s.1; *W sprawie walki z tyfusem*, „Kurier Płocki” 1919, nr 50 z 4 marca, s.3; *W walce z chorobami zakaźnymi*, „Kurier Płocki” 1919, nr 134 z 18 czerwca, s.3-4; *Przebieg chorób zakaźnych w Płocku*, „Kurier Płocki” 1919, nr 205 z 12 września, s.3; *Walka z tyfusem plamistym*, „Kurier Płocki” 1919, nr 218 z 27 września, s.3; *Jak zwalczać tyfus plamisty?*, „Kurier Płocki” 1919, nr 227 z 6 października, s.1-2; *Przebieg epidemii tyfusu w Płocku*, „Kurier Płocki” 1920, nr 11 z 15 stycznia, s.3; *Epidemia „hiszpanki”*, ibidem; *Z Wydziału zdrowia publicznego*, „Kurier Płocki” 1920, nr 12 z 16 stycznia, s.3; M.J.Szczepkowski, *Warszawski Okręg Generalny w latach 1918 – 1921*, „Rocznik Mazowiecki”, t. VIII, 1984, s.240; J.Szczepański, *Stan sanitarny miast i wsi powiatu plockiego w okresie Drugiej Rzeczypospolitej*, „Rocznik Towarzystwa Naukowego Plockiego”, t. VI, 2014, s. 169 – 170. Dokładne dane personalne mieszkańców Płocka zmarłych na choroby zakaźne znajdują się w księgach zmarłych parafii św. Bartłomieja w Płocku z lat 1918 – 1920

³ *Działalność i zamierzenia Powiatowego Sejmiku Plockiego*, „Kurier Płocki” 1922., nr 74 z 31 marca, s.4.

⁴ *O strzechę dla żołnierzy polskich*, „Kurier Płocki” 1919, nr 131 z 14 czerwca, s.3; Z.Zaniewski, R.Borszewski, *Skrzynka do listów. Wyjaśnienie*, „Kurier Płocki” 1919, nr 263 z 20 listopada, s.3; M.Gutkowska, *Skrzynka do listów*, „Kurier Płocki” 1919, nr 270 z 28 listopada, s.4; M.Trubas, op. cit., s.75 – 76.

⁵ M.Olszowski, *Skrzynka do listów*, „Kurier Płocki” 1919, nr 259 z 15 listopada, s.3; L.Gałkowski, *Skrzynka do listów*, „Kurier Płocki” 1919, nr 265 z 22 listopada, s.4 – 5; *Sala K.Towarzystwa Przyjaciół Młodzieży i Dzieci w gmachu po-Benedyktyńskim*, „Kurier Płocki” 1920, nr 13 z 17 stycznia, s.3; M.Trubas, op. cit., s.75 – 76.

Występowały problemy z zaprowiantowaniem w podstawowe produkty (cukier, chleb, tłuszcz) oraz umundurowaniem poborowych. Brakowało praktycznie wszystkiego⁶.

Także warunki w szpitalu załogi Płocka mogły przyczynić się do śmierci chorych żołnierzy. Jak pisał w styczniu 1920 r. zarząd płockiego Czerwonego Krzyża „miejskowy szpital wojskowy znajduje się w warunkach okropnych, a wszelkie starania miejscowego Zarządu Czerwonego Krzyża o przeniesienie go do innego lokalu lub też doprowadzenia obecnego budynku do porządku, nie dały żadnego rezultatu”. Dlatego – w porozumieniu z komendantem garnizonu – płocki Czerwony Krzyż wezwał do zbiórki na rzecz lepszego wyposażenia szpitala. Jak szacowano, potrzebne było 15 tys. mk. Wkrótce napłynęły pierwsze wpłaty, które zainicjowali członkowie zarządu Czerwonego Krzyża. W marcu 1920 r. z kwesty udało się uzyskać 18 tys. mk, więc można sądzić, że szpital garnizonowy otrzymał zapowiadane wsparcie w wyposażeniu⁷.

Według dostępnych źródeł od listopada 1918 r. do grudnia 1920 r., czyli w ciągu nieco ponad 2 lat w Płocku zmarło z powodu chorób co najmniej 71 żołnierzy. W grudniu 1918 r. zmarł jeden żołnierz, w 1919 r. – 17 żołnierzy, w 1920 r. zmarło 53 żołnierzy. Oprócz tego 3 żołnierzy zmarło w wyniku różnych wypadków, a jeden w wyniku ran odniesionych w bliżej nieokreślonych okolicznościach.

Zakładając, że w batalionach zapasowych 8 pp Leg. i potem 6 pp Leg. służyli poborowi z terenu działania płockiej Powiatowej Komendy Uzuppełnień, większość zmarłych stanowili poborowi z terenu Płocka oraz powiatów: płockiego, sierpeckiego i rypińskiego, choć zdarzali się także rekruci z innych rejonów Mazowsza⁸.

PODZIĘKOWANIE.
Ziemiąkom Rypińskim, za sutą ofiarę
w postaci 12 kompletnych pościeli na łóżka
wraz z szlafrokami i bielizną dla chorych,
niniejszym składa podziękowanie
Dowództwo szpitala załogi w Płocku.

Fot.1. Podziękowanie za wsparcie szpitala załogi Płocka
(„Kurier Płocki” 1920, nr 50 z 2 marca, s.4)

Głównym źródłem wiedzy o zmarłych żołnierzach jest opracowana w 1934 r. przez Wojskowe Biuro Historyczne *Lista strat Wojska Polskiego*⁹. W kilku przypadkach udało się ją uzupełnić o inne publikacje oraz przechowywane w płockim Archiwum Diecezjalnym księgi zmarłych z lat 1918 – 1920. Jednak akty zgonu sporządzono tylko dla kilku żołnierzy zmarłych w 1919 r. Praktycznie żaden ze zmarłych w 1920 r. nie został odnotowany w księdze zgonów. Być może akty zgonu sporządzał kapelan garnizonu ks. Feliks Słonicki i odnotowywał w osobnej księdze zgonów, której na razie nie udało się zlokalizować.

⁶ *O niepodległą i granice. Raporty i komunikaty naczelných władz wojskowych o sytuacji wewnętrznej Polski 1919 – 1920*, oprac., wybór i przygot. do druku M.Jabłonowski, P.Stawecki, T.Wawrzyński, Warszawa – Pułtusk 2000, s.609.

⁷ *Odezwa płockiego oddziału Czerwonego Krzyża*, „Kurier Płocki” 1920, nr 14 z 18 stycznia, s.3, *Komunikaty*, „Kurier Płocki” 1920, nr 59 z 12 marca, s.4.

⁸ M.J.Szczepkowski, op. cit., s.238. M.Trubas podaje, że płockiej PKU podlegały powiaty płocki, płoński i sierpecki (M.Trubas, op. cit., s.65). Wg M.J.Szczepkowskiego pow. płoński należał do PKU w Ciechanowie.

⁹ *Lista strat Wojska Polskiego. Polegli i zmarli w wojnach 1918 – 1920*, Warszawa 1934.

W oparciu o wymienione źródła można dokonać bardzo interesujących analiz statystycznych, biorąc jako kryterium czas śmierci z podziałem na miesiące lub przynależność zmarłych do jednostek stacjonujących w Płocku.

1918

Miesiąc	Ilość
Grudzień	1

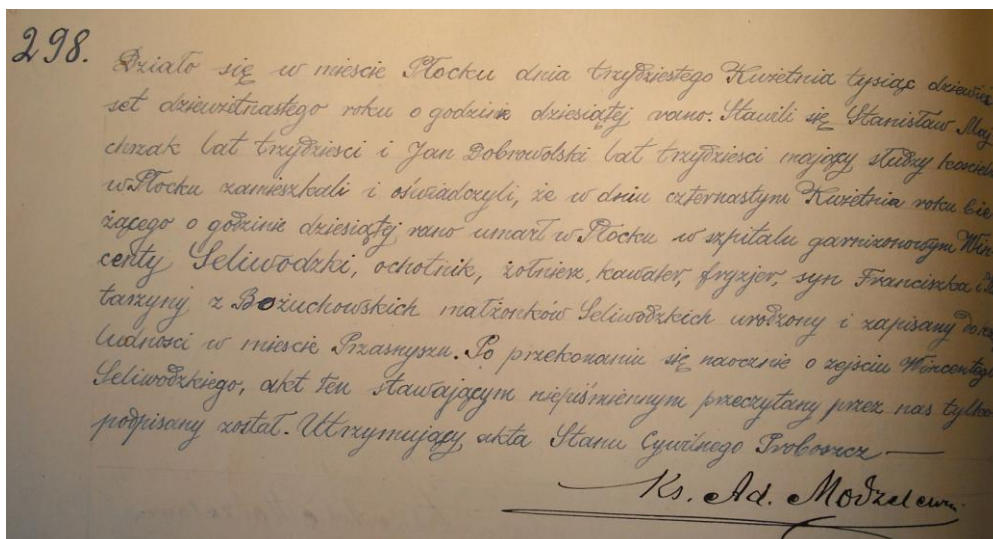
1919

Miesiąc	Ilość
Styczeń	2
Luty	0
Marzec	2
Kwiecień	1
Maj	0
Czerwiec	2
Lipiec	0
Sierpień	1
Wrzesień	1
Październik	3
Listopad	0
Grudzień	5
Razem	17

1920

Miesiąc	Ilość
Styczeń	7
Luty	3
Marzec	8
Kwiecień	11
Maj	3
Czerwiec	2
Lipiec	0
Sierpień	8
Wrzesień	5
Październik	3
Listopad	0
Grudzień	3
Razem	53

Z analizy załączonych tabel wynika, że jeżeli w 1919 r. sytuacja była jeszcze do zaakceptowania, to od grudnia 1919 r. zaczęła się pogarszać. W 1920 r. sytuacja zdrowotna żołnierzy garnizonu płockiego dramatycznie się pogorszyła. Nastąpił 3-krotny wzrost umieralności. Najgorsze były miesiące wiosenne i jesienno – zimowe. Ale nawet w sierpniu 1920 r. zmarło 8 żołnierzy.

Fot. 2. Akt zgonu Wincentego Seliwodzkiego
(ADP, księga zgonów parafii św. Bartłomieja za lata 1917-1919)

Można zastanawiać się nad przyczynami tak dużej śmiertelności wśród żołnierzy. Głównym czynnikiem były wspomniane już choroby zakaźne. Inną przyczyną mogły być – zwłaszcza w 1919 r. – duże braki lokalowe garnizonu płockiego. Późną jesienią 1919 r. poważnym problemem było zakwaterowanie żołnierzy, którzy stawili się w ramach poboru. Brakowało dla nich miejsca w koszarach, które były zniszczone po ostrzale miasta w latach 1914 – 1915 i do jesieni 1919 r. nie zostały odbudowane. W tej sytuacji kwaterowali w mieście w budynkach do tego nieprzystosowanych lub nawet w zgoła prowizorycznych warunkach (np. w nieogrzewanych stodołach), co musiało odbić się na ich stanie zdrowia¹⁰.

Fot.3. Nekrolog zmarłego w styczniu 1920 r. plut. żand. Romana Sokoła
(„Kurier Płocki” 1920, nr 7 z 10 stycznia, s.4).

Wzrost liczby zmarłych żołnierzy w 1920 r. wynikał też ze zwiększenia liczebności garnizonu. W związku z wojną polsko – bolszewicką w sierpniu 1920 r. w Płocku stacjonowało ok. 2,5 tys. żołnierzy. W wyniku zarządzonej mobilizacji kolejnych roczników

¹⁰ M.Olszowski, *Skrzynka do listów*, „Kurier Płocki” 1919, nr 259 z 15 listopada, s.3; R.Borszewski, *Skrzynka do listów. Wyjaśnienie*, „Kurier Płocki” 1919, nr 263 z 20 listopada, s.3; M.Gutkowska, *Skrzynka do listów*, „Kurier Płocki” 1919, nr 270 z 28 listopada, s.4; M.Trubas, op. cit., s.75 – 76.

zgłaszali się żołnierze objęci poborem. Zapewne część z nich była chora i w złej kondycji zdrowotnej. W tak dużym skupisku ludzkim choroby przenosiły się na kolejnych żołnierzy¹¹.

Według podziału na jednostki wojskowe straty wyglądały następująco:

Przydział służbowy	Ilość zmarłych
6 pp Leg.	39
3 p. strz. podh.	8
8 pp Leg.	3
Inne	16
Brak danych	5
Łącznie	71

Jak więc widać największe straty niebojowe poniósł batalion zapasowy 6 pułku piechoty Legionów, stacjonujący w Płocku od czerwca 1919 r. i mający latem 1920 r. najwyższe stany liczebne. Biorąc pod uwagę 18 miesięcy stacjonowania w analizowanym okresie, statystycznie umierało ponad 2 żołnierzy miesięcznie. 3 pułk strzelców podhalańskich – początkowo jako 2 pułk instrukcyjny grenadierów – wołtyżerów – stacjonował od maja 1919 r. do stycznia 1920 r. Średnio umierał jeden żołnierz na miesiąc. Podobnie było w batalionie zapasowym 8 pułku piechoty Legionów, który stacjonował w mieście tylko 3 miesiące.

Różnie można oceniać fakt, że w garnizonie płockim w ciągu nieco ponad 2 lat zmarło 71 żołnierzy. Można się zżymać na słabe warunki sanitarne i niewystarczającą opiekę medyczną. Należy jednak pamiętać o realiach początków II RP. Uwzględniając, że w tym czasie przez garnizon płocki przewinęło się kilka tysięcy żołnierzy, ilość 71 zmarłych stanowi znikomy procent całości. W skali całego wojska udokumentowane straty od listopada 1918 r. do końca grudnia 1920 r. wyglądały następująco¹²:

Straty Wojska Polskiego 1918 - 1920

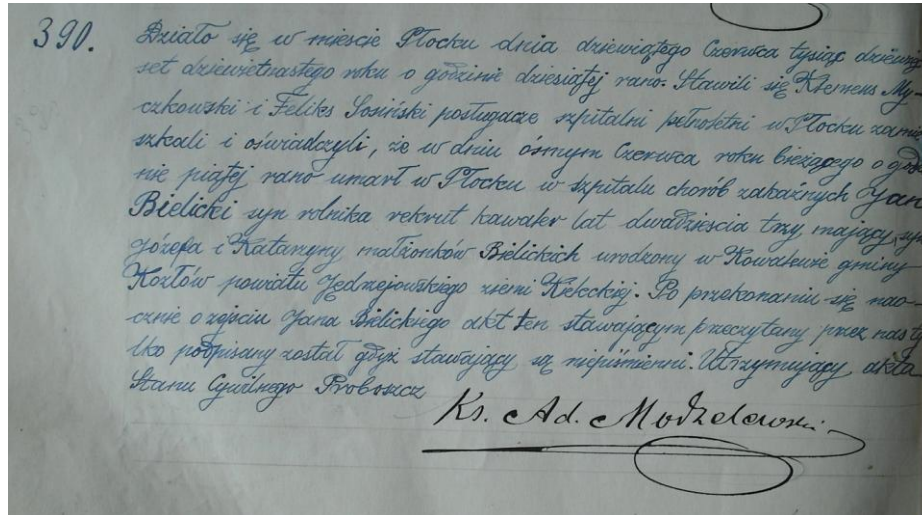
Przyczyna śmierci	Ilość	Procent
Polegli	19 841	42,16
Zmarli z ran	4 403	9,35
Zmarli z chorób	18 576	39,47
Zmarli w wypadkach	1 139	2,42
Bez diagnozy	3 094	6,57
Razem	47 055	100

Tak więc ilość zmarłych w wyniku chorób niemal dorównywała ilości poległych w walkach. Biorąc to pod uwagę garnizon płocki nie mógł być tu wyjątkiem, straty w wyniku chorób odnotowywały także inne garnizony. Można tu wymienić leżące niedaleko Płocka garnizony we Włocławku, czy Żyrardowie, gdzie w każdym z nich w wyniku chorób zmarło grubo ponad 100 żołnierzy. W związku z tym ilość zmarłych z chorób w Płocku mieściła się w szeroko pojętej normie. Zakładając, że w obronie Płocka według różnych danych zginęło

¹¹ Z.Bohusz – Szyszko, *Działania wojenne nad Dolną Wisłą w 1920 r.*, Warszawa 1931, s.104 – 105; G.Gołębiewski, *Obrona Płocka przed bolszewikami 18 – 19 sierpnia 1920 r.*, Płock 2004, , s.75 – 76; M.Trubas, op. cit., s.68, 73.

¹² Według *Listy Strat Wojska Polskiego*, tabela nr 2, s. nlb. na końcu publikacji. Straty rzeczywiste były na pewno większe, bo nie wszyscy polegli i zmarli znaleźli się na liście.

co najmniej 170 – 200 żołnierzy, ilość zmarłych nie wydaje się nadmierna. Tym nie mniej było to 71 tragedii konkretnych młodych mężczyzn i ich rodzin. Dlatego warto przywołać ich nazwiska, aby pamiętać także o tych, którzy często nie zdążyli wziąć udziału w walkach o granice odrodzonej Polski lub w wojnie polsko – bolszewickiej, bo zmoęła ich śmiertelna choroba.

Fot. 4. Akt zgonu Jana Bielickiego
(ADP, księga zgonów parafii św. Bartłomieja za lata 1917-1919)

Lista żołnierzy garnizonu plockiego, zmarłych z powodu chorób w latach 1918 - 1920

1918

1. **Dąbrowski Stanisław** – stopień i przydział nieznane, zmarł 5 grudnia 1918 r.¹³

1919

2. **Bielicki Jan** – zmarł 8 czerwca 1919 r. w szpitalu chorób zakaźnych w Płocku, „syn rolnika, rekrut, kawaler lat dwadzieścia trzy mający, syn Józefa i Katarzyny małżonków Bielickich, urodzony w Kowalewie gminy Kozłów, powiatu jędrzejowskiego ziemi kieleckiej”¹⁴
3. **Ciborowski Janusz** – zmarł 14 stycznia 1919 r. w szpitalu świętej Trójcy w Płocku w wyniku czynu samobójczego, kawaler, lat 22, słuchacz Szkoły Głównej Rolniczej w Warszawie, były ułan 3 szwadronu 4 pułku ułanów, formowanego w Płocku. Według aktu zgonu „syn Antoniego i Marii z Waśniewskich małżonków Ciborowskich, obywateli ziemskich, urodzony w Opinogórze, powiatu ciechanowskiego i tam zapisany do ksiąg ludności”.

¹³ Ibidem, nr 6 227, s.138.

¹⁴ Archiwum Diecezjalne w Płocku (dalej – ADP), księga zgonów parafii św. Bartłomieja w Płocku za lata 1917 – 1919, nr 390. W *Liście strat Wojska Polskiego* znajduje się tylko informacja, że zmarł 8 czerwca 1919 r. bez bliższych danych (nr 2 158, s.48).

Pochowany został w grobie rodzinnym na Cmentarzu Powązkowskim w Warszawie¹⁵

Fot. 5. Nekrolog J.Ciborowskiego
(„Kurier Płocki 1919, nr 12 z 16 stycznia, s.4)

4. **Kaczmarek Piotr** – kpr. 3 pułku strzelców podhalańskich, zmarł 13 stycznia 1919 r.¹⁶
5. **Kaluźny Józef** – szer. 6 pułku piechoty Legionów, zmarł 4 grudnia 1919 r.¹⁷
6. **Kamiński Ignacy** – szer., przydział nieustalony, zmarł 14 kwietnia 1919 r. w szpitalu garnizonowym; żonaty, lat 20, syn Jakuba i Julianny Kamińskich, ur. w Osieku w pow. rypińskim¹⁸
7. **Leśniak Andrzej** – strz. 44 p. strz., zmarł 1 października 1919 r.¹⁹
8. **Łęczycki Stanisław** – szer. 6 pp Leg., zmarł 31 grudnia 1919 r.²⁰
9. **Maciona Jakub** – szer. komendy m. Warszawa, zmarł 31 grudnia 1919 r.²¹
10. **Morawski Czesław** – szer. 6 pp Leg., zmarł 4 października 1919 r.²²
11. **Parawa Walenty** – strz. 3 p. strz. podh., zmarł 29 grudnia 1919 r.²³
12. **Ruciński Zygmunt** – zmarł 28 sierpnia 1919 r. w szpitalu garnizonowym, „kawaler, lat dwadzieścia jeden mający, żołnierz, ułan trzeciego pułku, syn Stanisława i Zofii ze Świeckich małżonków Rucińskich, rolników, urodzony w Górach parafii Dobrzyków, do ksiąg ludności zapisany w gminie Sanniki, powiatu gostyńskiego”²⁴
13. **Seliwodzki Wincenty** – 8 pp Leg., zmarł 14 kwietnia 1919 r. w szpitalu garnizonowym. Według aktu zgonu „ochotnik, żołnierz, kawaler, fryzjer, syn

¹⁵ ADP, księga zgonów parafii św. Bartłomieja w Płocku za lata 1917 – 1919, nr 30; *Ofiara zamachu samobójczego*, „Kurier Płocki” 1919, nr 12 z 16 stycznia, s.3; [nekrolog], ibidem, s.4. Według *Listy strat Wojska Polskiego* J.Ciborowski – bez określenia stopnia i przydziału służbowego – zmarł w Warszawie, co jest informacją błędną (nr 4 849, s.106).

¹⁶ Ibidem, nr 14 428, s.321.

¹⁷ Ibidem, nr 14 749, s.328.

¹⁸ ADP, księga zgonów parafii św. Bartłomieja w Płocku za lata 1917 – 1919, nr 293; *Lista strat...*, nr 14 806, s.329.

¹⁹ Ibidem, nr 21 550, s. 477.

²⁰ Ibidem, nr 22 560, s.501.

²¹ Ibidem, nr 23 107, s.513.

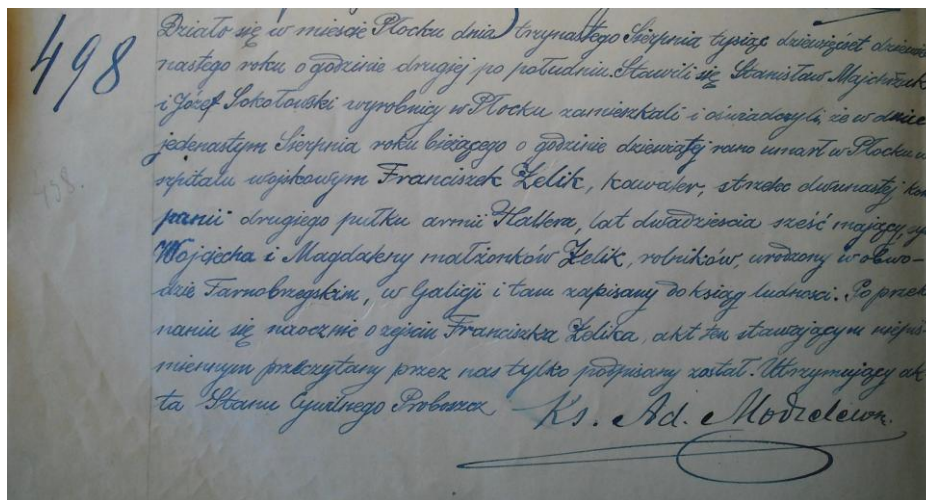
²² Ibidem, nr 26 182, s.583.

²³ Ibidem, nr 29 252, s.654.

²⁴ ADP, księga zgonów parafii św. Bartłomieja w Płocku za lata 1917 – 1919, nr 516. Powiat gostyński to oczywiście – gostyński. W *Liście strat Wojska Polskiego* podane jest tylko, że zmarł 11 sierpnia 1919 r. Data śmierci nie zgadza się zatem z aktem zgonu (poz. 33 573, s.750).

Franciszka i Katarzyny z Kożuchowskich małżonków Seliwodzkich, urodzony i zapisany do ksiąg ludności w mieście Przasnyszu”²⁵

14. **Stępka Franciszek** – stopień i przydział nieustalony, zmarł 24 marca 1919 r. w szpitalu św. Trójcy. Według aktu zgonu „rekrut, wyrobnik, kawaler, lat ośmnaście mający, syn Feliksa i Marii małżonków Stępka, urodzony we wsi Kosielsk, gminy Zielona, powiatu mławskiego”²⁶
15. **Walenda Antoni** – szer. 6 pp Leg., zmarł 4 grudnia 1919 r.²⁷
16. **Walicki Paweł** – szer. 6 pp Leg., zmarł 20 września 1919 r.²⁸
17. **Wawrzyniak Bolesław** – st. szer. 6 pp Leg., zmarł 27 października 1919 r.²⁹
18. **Żelik Franciszek** – zmarł 11 sierpnia 1920 r. w szpitalu garnizonowym. Według aktu zgonu „kawaler, strzelec dwunastej kompanii drugiego pułku armii Hallera, lat dwadzieścia sześć mający, syn Wojciecha i Magdaleny małżonków Żelik, rolników, urodzony w obwodzie tarnobrzeskim, w Galicji i tam zapisany do ksiąg ludności”³⁰

Fot. 6. Akt zgonu F.Żelika
(ADP, księga zgonów parafii św. Bartłomieja za lata 1917-1919)

1920

19. **Balcerzak Bolesław** – szer. 8 pp Leg., zmarł 1 stycznia 1920 r.³¹
20. **Bombała Antoni** – szer. 6 pp Leg., zmarł 5 kwietnia 1920 r.³²
21. **Byliński Stefan** – szer. 6 pp Leg., zmarł 21 października 1920 r.³³
22. **Chrześcijański Jan** – szer. 6 pp Leg., zmarł 3 kwietnia 1920 r.³⁴
23. **Domagała Piotr** – szer. 6 pp Leg., zmarł 6 marca 1920 r.³⁵

²⁵ ADP, księga zgonów parafii św. Bartłomieja w Płocku za lata 1917 – 1919, nr 298; *Lista strat...*, nr 36 303, s.812. W *Liście strat Wojska Polskiego* występuje jako Soliwodzki.

²⁶ ADP, księga zgonów parafii św. Bartłomieja w Płocku za lata 1917 – 1919, nr 198; *Lista strat...*, nr 37 271, s.833.

²⁷ Ibidem, nr 41 811, s.940.

²⁸ Ibidem, nr 41 836, s.940.

²⁹ Ibidem, nr 42 221, s.949.

³⁰ ADP, księga zgonów parafii św. Bartłomieja w Płocku za lata 1917 – 1919, nr 498; *Lista strat...*, nr 46 640, s.1051.

³¹ Ibidem, nr 843, s.20.

³² Ibidem, nr 2 909, s.64.

³³ Ibidem, nr 4 052, s.88.

³⁴ Ibidem, nr 4 723, s.103.

24. **Dreśliński Józef** – szer. 6 pp Leg., zmarł 6 sierpnia 1920 r.³⁶
25. **Dudkiewicz Antoni** – szer. 6 pp Leg., zmarł 14 grudnia 1920 r.³⁷
26. **Dykan Adolf** – szer. 6 pp Leg., zmarł 9 kwietnia 1920 r.³⁸
27. **Galatowski Józef** – szer. 6 pp Leg., zmarł 16 kwietnia 1920 r.³⁹
28. **Gierwatowski Waclaw** – szer. 6 pp Leg., zmarł 1 maja 1920 r.⁴⁰
29. **Graczyk Stanisław** – szer. 2 kompanii III batalionu etapowego, zmarł w sierpniu 1920 r.⁴¹
30. **Gutkowski Stanisław** – strz. 3 pułku strz. podh., zmarł 23 stycznia 1920 r.⁴²
31. **Jakubowski Wincenty** – strz. 43 pułku strzelców, zmarł 14 kwietnia 1920 r.⁴³
32. **Jaroński Adam** – szer. 6 pp Leg., zmarł 4 kwietnia 1920 r.⁴⁴
33. **Kapuściński Szczepan** – szer. 6 pp Leg., zmarł 9 kwietnia 1920 r.⁴⁵
34. **Kocot Franciszek** – szer. 6 pp Leg., zmarł 3 stycznia 1920 r.⁴⁶
35. **Krewski Paweł** – st. szer. 6 pp Leg., zmarł 18 sierpnia 1920 r.⁴⁷
36. **Kuźmiński Feliks** – szer. 8 pp Leg., zmarł 19 marca 1920 r.⁴⁸
37. **Lasota Stanisław** – szer. 6 pp Leg., zmarł 15 września 1920 r. w szpitalu polowym nr 906⁴⁹
38. **Lis Bolesław** – szer. 6 pp Leg., zmarł 13 marca 1920 r.⁵⁰
39. **Łędkowski Ignacy** – szer. 6 pp Leg., zmarł 2 września 1920 r.⁵¹
40. **Maciejewski Zygmunt** – szer. 6 pp Leg., zmarł 27 kwietnia 1920 r.⁵²
41. **Majewski Antoni** – szer. 17 pp, zmarł 7 października 1920 r.⁵³
42. **Majakowski Stanisław** – szer. 6 pp Leg., zmarł 22 kwietnia 1920 r.⁵⁴
43. **Matuszewski Marcin** – szer. 6 pp Leg., zmarł 7 maja 1920 r.⁵⁵
44. **Modrzejewski Tadeusz** – szer. 6 pp Leg., zmarł 14 października 1920 r.⁵⁶
45. **Molcan Ludwik** – szer. 6 pp Leg., zmarł 14 września 1920 r.⁵⁷
46. **Nadolny Adam** – szer. 28 pp, zmarł 3 września 1920 r.⁵⁸
47. **Osiewalski Ignacy** – kpr. 6 pp Leg., zmarł 27 marca 1920 r.⁵⁹
48. **Ostrowski Andrzej** – strz. 3 p. strz. podh., zmarł 20 lutego 1920 r.⁶⁰

³⁵ Ibidem, nr 6 693, s.148.

³⁶ Ibidem, nr 6 937, s.153.

³⁷ Ibidem, nr 7 246, s.159.

³⁸ Ibidem, nr 7 522, s.165.

³⁹ Ibidem, nr 9 071, s.201.

⁴⁰ Ibidem, nr 9 665, s.214.

⁴¹ Ibidem, nr 10 810, s.238.

⁴² Ibidem, nr 11 575, s.255.

⁴³ Ibidem, nr 12 912, s.287.

⁴⁴ Ibidem, nr 13 390, s.298.

⁴⁵ Ibidem, nr 15 099, s.336.

⁴⁶ Ibidem, nr 16 764, s.372; *Historia 6 Pułku Piechoty Legionów*, t. I, *Tradycja*, Warszawa 1939, s.119.

⁴⁷ *Lista strat...*, nr 19 136, s.424.

⁴⁸ Ibidem, nr 20 813, s.461.

⁴⁹ Ibidem, nr 21 230, s.471.

⁵⁰ Ibidem, nr 21 976, s.487.

⁵¹ Ibidem, nr 22 562, s.501.

⁵² Ibidem, nr 23 084, s.513.

⁵³ Ibidem, nr 23 364, s.518.

⁵⁴ Ibidem, nr 23 743, s.528.

⁵⁵ Ibidem, nr 24 639, s.548.

⁵⁶ Ibidem, nr 26 064, s.580; *Historia 6 Pułku...*, s.119.

⁵⁷ *Lista strat...*, nr 26 103, s.581.

⁵⁸ Ibidem, nr 26 765, s.596.

⁵⁹ Ibidem, nr 28 546, s.637.

⁶⁰ Ibidem, nr 28 653, s.640.

49. **Plamus Władysław** – strz. 3 p. strz. podh., zmarł 10 marca 1920 r.⁶¹
50. **Podsiadlikowski Czesław** – szer. 6 pp Leg., zmarł 14 października 1920 r.⁶²
51. **Pruszkowski Bolesław** – szer. 37 pp, zmarł w sierpniu 1920 r.⁶³
52. **Ramus Władysław** – strz. 3 p. strz. podh., zmarł 18 stycznia 1920 r.⁶⁴
53. **Rosiak Franciszek II** (ur. 1897), szer. 6 pp Leg., zmarł 16 grudnia 1920 r.⁶⁵
54. **Rozzak Władysław** – szer. 10 pp, zmarł 11 sierpnia 1920 r.⁶⁶
55. **Smolarek Bronisław** – szer. 6 pp Leg., zmarł 22 kwietnia 1920 r.⁶⁷
56. **Sobczyński Julian** – strz. słuckiego p. strz., zmarł 30 sierpnia 1920 r.⁶⁸
57. **Sokół Roman** – plut. żand. wojsk., zmarł 8 stycznia 1920 r. w szpitalu chorób zakaźnych. Według notki biograficznej z „Kuriera Płockiego” R.Sokół (ur. 1898) pochodził z Małopolski. Jako 17-latek wstąpił do Legionów J.Piłsudskiego, a potem – być może po odmowie złożenia przysięgi w 1917 r. – przymusowo wcielony do armii austriackiej. W 1918 r. brał udział w rozbrajaniu Austriaków w Kielcach, następnie wstąpił do żandarmerii polowej. Od maja 1919 r. jako plutonowy służył w Płocku⁶⁹
58. **Solarz Franciszek** – szer. 6 pp Leg., zmarł 17 stycznia 1920 r.⁷⁰
59. **Sroka Eugeniusz** – strzelec 3 p. strz. podh., zmarł 31 grudnia 1920 r.⁷¹
60. **Stachur Michał** – strz. 3 p. strz. podh., zmarł 30 marca 1920 r.⁷²
61. **Stawicki Antoni** – szer. 6 pp Leg., zmarł 28 lutego 1920 r.⁷³
62. **Strześniewski Mieczysław** – szer. 6 pp Leg., zmarł 16 stycznia 1920 r.⁷⁴
63. **Syrek Franciszek** – strz. 4 p. strz. podh., zmarł 29 sierpnia 1920 r.⁷⁵
64. **Urbański Franciszek** – szer. 9 kompanii telegraficznej, zmarł 5 września 1920 r.⁷⁶
65. **Ziarek Jan** – szer. 6 pp Leg., zmarł 26 czerwca 1920 r.⁷⁷
66. **Wilk Nepomucen** – szer. 6 pp Leg., zmarł 20 marca 1920 r.⁷⁸
67. **Wiśniewski Jan** – szer. 6 pp Leg., zmarł w sierpniu 1920 r.⁷⁹
68. **Wiśniewski Marcei** – szer. 6 pp Leg., zmarł 26 czerwca 1920 r.⁸⁰
69. **Wójcik Franciszek** – szer. 6 pp Leg., zmarł 22 lutego 1920 r.⁸¹
70. **Zgierski Józef** – szer. 30 pp, zmarł 9 marca 1920 r.⁸²

⁶¹ Ibidem, nr 30 856, s.689.

⁶² Ibidem, nr 31 182, s.696.

⁶³ Ibidem, nr 31 827, s.711.

⁶⁴ Ibidem, nr 32 632, s.729.

⁶⁵ Ibidem, nr 33 304, s.744.

⁶⁶ Ibidem, nr 33 381, s.746; W.Wysocki, *10 Pułk Piechoty 1918 - 1939*, Warszawa 1997, s.177.

⁶⁷ *Lista strat...*, nr 35 848, s.802.

⁶⁸ Ibidem, nr 36 022, s.805.

⁶⁹ *Ś.p. Roman Sokół*, „Kurier Płocki” 1920, nr 7 z 10 stycznia, s.3; *Lista strat...*, nr 36 267, s.811.

⁷⁰ Ibidem, nr 36 282, s.811.

⁷¹ Ibidem, nr 36 580, s.818.

⁷² Ibidem, nr 36 649, s.819.

⁷³ Ibidem, nr 37 000, s.828.

⁷⁴ Ibidem, nr 37 587, s.841.

⁷⁵ Ibidem, nr 37 976, s.849. W księdze zgonów parafii św. Wita Modesta i Krescencji w Sierpcu znajduje się informacja, że 28 sierpnia 1920 r. w Sierpcu zmarł 19-letni żołnierz 3 kompanii 3 pułku strz. podh. Franciszek Cyryk. Prawdopodobnie chodzi o tego samego żołnierza (akt zgonu nr 195).

⁷⁶ *Lista strat...*, nr 41 514, s.932.

⁷⁷ Ibidem, nr 45 951, s.

⁷⁸ Ibidem, nr 43 205, s.970.

⁷⁹ Ibidem, nr 43 415, s.975.

⁸⁰ Ibidem, nr 43 451, s.976.

⁸¹ Ibidem, nr 44 503, s.1000.

⁸² Ibidem, nr 45 929, s.1034.

71. **Ziemlicki Jan** – szer. Dowództwa Okręgu Generalnego Nr IX, zmarł 30 maja 1920 r.⁸³

Oprócz wymienionych powyżej, 4 żołnierzy garnizonu płockiego zmarło w wyniku innych przyczyn, niż choroby:

1. **Dobrowolski Władysław** – żandarm żandarmerii wojskowej, zmarł z ran 6 września 1919 r.⁸⁴
2. **Kurpiewski Stanisław** – szer. 6 pp Leg., zmarł w wyniku wypadku 27 września 1919 r.⁸⁵
3. **Janus Stanisław** – szer. 31 pp, zmarł w wyniku wypadku 11 maja 1920 r. Proboszczewicach⁸⁶.
4. **Ludowski Franciszek** – strz. 4 pułku strz. podh., zmarł w wyniku wypadku 20 września 1920 r.⁸⁷

W 1920 r. zmarło w Płocku 4 wojskowych, nie należących do garnizonu płockiego. Byli to:

1. **Stanisław Turski** – według zamieszczonego w „Kurierze Płockim” nekrologu zmarł w 20. roku życia 25 lutego 1920 r. w Poznaniu jako student prawa Uniwersytetu Poznańskiego. Wcześniej był ułanem 3 szwadronu 4 pułku ułanów, formowanego w Płocku na przełomie 1918 i 1919 r. Pochowany został 2 marca 1920 r. w Płocku na cmentarzu parafialnym. Był synem Zygmunta i Eugenii z Mieczyńskich Turskich z Borowic⁸⁸

Fot.7. Nekrolog S.Turskiego
(„Kurier Płocki” 1920, nr 50 z 2 marca, s.4)

2. **Tadeusz Grabski** - lat 22, zmarły 28 lutego 1920 r. w Płocku w domu rodzinnym przy ul. Dobrzyńskiej. T.Grabski zmarł w wyniku obrażeń odniesionych w czasie wcześniejszych walk pod Czyszkami na południowy –

⁸³ Ibidem, nr 46 139, s.1039.

⁸⁴ Ibidem, nr 6 580, s.145.

⁸⁵ Ibidem, nr 20 591, s. 456.

⁸⁶ Ibidem, nr 13 291, s.296.

⁸⁷ Ibidem, nr 22 234, s.492.

⁸⁸ Nekrolog S. Turskiego, „Kurier Płocki” 1920, nr 50 z 2 marca, s.4; *Nadesłane wspomnienie pośmiertne*, „Kurier Płocki” 1920, nr 99 z 23 kwietnia, s.4.

wschód od Przemyśla. Był synem Antoniego i Marii z Jagodzińskich Grabskich, urodzony w Chełmcach⁸⁹, zamieszkały przy rodzicach w Płocku⁹⁰.

3. **Michał Treichel** – zmarł 17 maja 1920 r. w domu przy ul. Królewieckiej. Według aktu zgonu „podporucznik wojsk kolejowych, lat dwadzieścia ośm mający, kawaler, w Płocku urodzony i zamieszkały, syn Franciszka i Ewy z Szafrzańskich małżonków Treichel”⁹¹.

Fot. 8. Nekrolog Michała Treichla
(„Kurier Płocki” 1920, nr 121 z 22-23 maja, s.4)

4. **Stefan Matczak** – zmarł 26 sierpnia 1920 r. w szpitalu św. Trójcy. Według aktu zgonu „były porucznik siódmej kompanii, inwalida, żonaty, lat trzydzieści trzy mający, syn Szczepana i Anieli ze Stańczyków małżonków Matczaków, w Płocku zamieszkały, urodzony w Warszawie, pozostawił owdowiałą żonę Benedyktę z Sawickich”⁹².

SOLDIERS' LIST OF PŁOCK GARRISON, WHO DIED IN 1918 – 1920

Summary

In first years of dependence Płock garrison had large loss, which were mostly result of the infectious diseases. For this reason died at 71 garrison's soldiers in 1918 – 1920, where the most of them 53 in 1920.

“Notatki Płockie” 2014, nr 2, s.14 - 20

⁸⁹ W Polsce są 3 miejscowości o nazwie Chełmce: między Radziejowem i Kruszwicą, pod Kielcami i pod Kaliszem. Z której pochodził T.Grabski - nie wiadomo.

⁹⁰ ADP, księga zgonów parafii św. Bartłomieja w Płocku za lata 1919 – 1922, nr 123 za rok 1920; *Cześć bohaterom!*, „Kurier Płocki” 1920, nr 50 z 2 marca, s.3; *Lista strat...*, nr 10 792, s.238. Szerzej na temat T.Grabskiego zob.: G.Gołębiowski, *Lwowskie orleńta z Płocka - Halina, Jan i Tadeusz Grabscy*, „Notatki Płockie” 2002, nr 1, s.13-20; S.J.Papierowski, J.Stefański, *Płocczanie znani i nieznani*, Płock 2002, s.200.

⁹¹ ADP, księga zgonów parafii św. Bartłomieja w Płocku za lata 1919 – 1922, nr 254 za rok 1920. M.Treichla brak w *Liście strat Wojska Polskiego*.

⁹² ADP, księga zgonów parafii św. Bartłomieja w Płocku za lata 1919 – 1922, nr 439 za rok 1920.